

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

રાજેન્દર સિંઘ

વિરુદ્ધ

ગવર્મેન્ટ ઓફ એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ નંબર ૧૪૨૭ / ૨૦૧૬)

૧૬ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૬

[શિવા કીર્તિ સિંઘ અને આર.કે. અગ્રવાલ, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ]

ઈસ્ટ પંજાબ હોલિડિંગ્સ (કોન્સોલિડેશન એન્ડ પ્રિવેન્શન ઓફ ફ્રેગમેન્ટેશન)
એક્ટ, ૧૯૪૮ – કલમ ૪૩એ, ૨૨ – એક્ટ હેઠળ એકત્રીકરણની કાર્યવાહી
૧૯૭૫ ની આસપાસ શરૂ થઈ અને ૧૯૭૬ માં પૂર્ણ થઈ – ૨૩ વર્ષ વીતી ગયા
પછી સામાવાળા નંબર્સ ૪ થી ૭ દ્વારા જમીનની ફાળવણીની માંગણી કરતી
કલમ ૪૩એ હેઠળ અરજી – એવા કારણોસર કે એકત્રીકરણની કાર્યવાહી

દરમિયાન તેમના પિતા સ્કીમ ખસરાના વિસ્તાર પર કબજો ધરાવતા જોવા મળ્યા હતા - કબજો કથિત રીતે ગામના એકત્રીકરણની સ્કીમમાં દર્શાવવામાં આવ્યો હતો - કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા રદ કરવામાં આવી, જોકે, ફાઇનાન્સિયલ કમિશનર દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી - રિમાન્ડ પર, કોન્સોલિડેશન ઓફિસરે સામાવાળાઓના દાવાને મંજૂરી આપી - ઉક્ત હુકમને રિવિઝન અરજીમાં તેમજ હાઇકોર્ટના સિંગલ જજ અને ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા કાયમ રાખવામાં આવ્યો - અપીલ પર, ઠેરવવામાં આવ્યું: કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ અંતિમ હુકમ અપીલકર્તા અને પ્રોફોર્મા સામાવાળાઓને સાંભળવાની કોઈ તક કે નોટિસ આપ્યા વિનાનો હતો અને આ હુકમ રેકૉર્ડમાં ચેડા કરીને પસાર કરવામાં આવ્યો હતો - રિવિઝન સત્તાધિકારી અથવા હાઇકોર્ટે તે બાબતે વિચારણા કરી ન હતી - આમ, આ મેટર નવેસરથી સુનાવણી માટે કોન્સોલિડેશન ઓફિસરને પરત મોકલવામાં આવી.

અપીલ અંશતઃ મંજૂર કરતા, કોર્ટે

ઠેરવેલ કે: ૧.૧ કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ અંતિમ હુકમ, કોઈ આગામી તારીખ વિના મેટર મુલતવી રાખ્યા બાદ અપીલકર્તા અને પ્રોફોર્મા સામાવાળાઓને સાંભળવાની તક કે નોટિસ આપ્યા વિનાનો હતો. હુકમમાં જ માત્ર તેજ રામની હાજરીનો ઉલ્લેખ છે અને અપીલકર્તા અથવા તેમના પક્ષના કોઈનો નહીં. હુકમમાં કોઈપણ પક્ષના કોઈ વકીલનું નામ નથી અને એવું અવલોકન કે 'સામાવાળાના

વકીલે કેસમાં વિસ્તૃત દલીલો કરી છે' તે એક ભૂલ હોઈ શકે છે અથવા અગાઉની તારીખો પર થયેલી અનિર્ણાયક અને બિનઅસરકારક સુનાવણી પર આધારિત સામાન્ય અવલોકન હોઈ શકે છે. રિવિઝન સત્તાધિકારી અથવા હાઈકોર્ટે તેના પર વિચારણા કરી ન હતી. આ મેટર નવેસરથી સુનાવણી અને પુનઃનિર્ધારણ માટે કોન્સોલિડેશન ઓફિસરને પરત મોકલવામાં આવે છે. [ફકરો ૭]

૧.૨ મેટરનો નવેસરથી નિર્ણય કરતી વખતે કોન્સોલિડેશન ઓફિસર કેટલીક બાબતો ધ્યાનમાં રાખે તેવી અપેક્ષા છે. સામાવાળાઓએ ઈસ્ટ પંજાબ હોર્લિંગ્સ (કોન્સોલિડેશન એન્ડ પ્રિવેન્શન ઓફ ફ્રેગમેન્ટેશન) એક્ટ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૨૨ હેઠળ કોન્સોલિડેશન ઓફિસરના કહેવા પર તૈયાર કરાયેલ હક્કપત્રક ના નવા રેકૉર્ડમાં માત્ર સુધારા માટે પ્રાર્થના કરી ન હતી, બલ્કે તેઓએ ફાળવણી માટે પ્રાર્થના કરી હતી જે કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી જેમણે આવી ફાળવણીના પરિણામરૂપે હક્કપત્રકના રેકૉર્ડમાં સુધારો કરવાનો હુકમ કર્યો હતો. જો કે, કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા તેમના હુકમ મારફતે કરવામાં આવેલી ફાળવણી વિના પણ, શું હરીફ સામાવાળાઓ જમીન પર કબજો ચાલુ રાખી શકે છે અને શું હકીકતમાં તેઓ આવો કબજો ભોગવતા રહ્યા હતા કે કેમ, તે અંગે તપાસ કરવાની જરૂર છે. અંતે, કોન્સોલિડેશન ઓફિસરે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જો કે તેમની પાસે કલમ ૪૩એ હેઠળના દાવાને જોવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે, પરંતુ આવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ માત્ર

કારકુની અથવા ગાણિતિક પ્રકારની ભૂલો સુધારવા માટે જ કરી શકાય છે. અપીલકર્તાએ કલમ ૪૩એ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રને સ્વીકાર્યું હોવાને કારણે રિમાન્ડનો હુકમ થયો, માત્ર તે હકીકત કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત કર્યાથી વિશેષ આવા અધિકારક્ષેત્રને વિસ્તૃત કરવાની અસર ધરાવશે નહીં. [ફરો ૧૦]

માંગે રામ વિ. ફાઇનાન્સિયલ કમિશનર અને અન્ય (૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૧; અમર સિંઘ, જગરામ (મૃતક) કાનૂની વારસદારો મારફતે વિ. ચાંદગી (મૃતક) કાનૂની વારસદારો મારફતે ૧૯૮૮ (૩) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૩૮: (૧૯૮૮) ૧ એસ.સી.સી. ૩૦૮ – નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

કેસ લો સંદર્ભ

(૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૧ સંદર્ભ લેવામાં
આવ્યો ફરો ૫

૧૯૮૮ (૩) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૭૩૮ સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો
ફરો ૬

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શન: સિવિલ અપીલ નંબર ૧૪૨૭ વર્ષ ૨૦૧૬.

નવી દિલ્હી ખાતેની દિલ્હી હાઇકોર્ટ દ્વારા એલ.પી.એ. નંબર ૩૯/૨૦૧૩ માં
પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમ તારીખ ૧૫.૦૧.૨૦૧૩ માંથી.

અપીલકર્તાઓ વતી ગગન ગુપ્તા, વી.પી. રાણા., વકીલો.

સામાવાળાઓ વતી આર.કે. રાઠોડ, અજય કુમાર સિંઘ, ડી.એસ. મહેરા,
સંજય શરાવત, રતીશ કુમાર, રવિ કુમાર તોમર, વકીલો.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ શિવા કીર્તિ સિંઘ દ્વારા આપવામાં આવેલ.

૧. બંને પક્ષોને થોડા સમય માટે સાંભળ્યા. લીવ મંજૂર કરવામાં આવી.

૨. તારીખ ૧૫ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૩ ના વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા દિલ્હી હાઈકોર્ટે અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ એલ.પી.એ. નંબર ૩૯ વર્ષ ૨૦૧૩ રદ કરી છે. પરિણામે રીટ પિટિશન (સિવિલ) નંબર ૭૧૨૪/૨૦૦૯ માં સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદો અને હુકમ તારીખ ૧૩.૧૨.૨૦૧૨ તેમજ તે હુકમની રિવ્યુમાં પસાર કરાયેલ હુકમ તારીખ ૧૮.૧૨.૨૦૧૨ કાયમ રહે છે.

૩. હાઈકોર્ટના ઉપરોક્ત હુકમો તરફ દોરી જતી સંબંધિત હકીકતોને માત્ર ટૂંકમાં ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે. ઈસ્ટ પંજાબ હોલિંગ્સ (કોન્સોલિડેશન એન્ડ પ્રિવેન્શન ઓફ ફ્રેગમેન્ટેશન) એક્ટ, ૧૯૪૮ [જે હવે પછી '૧૯૪૮ એક્ટ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે] હેઠળ એકત્રીકરણની કાર્યવાહી ગામ કરાલા, દિલ્હીમાં ૧૯૭૫ ની આસપાસ શરૂ થઈ અને ૧૯૭૬ માં પૂર્ણ થઈ. એકત્રીકરણની કાર્યવાહી બંધ થયાના લગભગ ૨૩ વર્ષ પછી, ૧૬.૪.૧૯૯૯ ના રોજ હરીફ સામાવાળાઓ નંબર્સ ૪ થી ૭ દ્વારા ૧૯૪૮ એક્ટની કલમ ૪૩એ હેઠળ એક અરજી દાખલ

કરવામાં આવી હતી, જેમાં ખસરા નંબર ૧૬૮ ની જમીનની ફાળવણીની માંગણી એવા આધાર પર કરવામાં આવી હતી કે એકત્રીકરણની કાર્યવાહી દરમિયાન તેમના સ્વર્ગસ્થ પિતા રાજેન્દ્ર સિંઘ સ્કીમ ખસરા નંબર ૧૬૮ (જૂનો ખસરા નંબર ૭૦૩) ના ૧૧ બિસ્વા વિસ્તાર પર કબજો ધરાવતા જોવા મળ્યા હતા. આવો કબજો કથિત રીતે ગામના એકત્રીકરણની સ્કીમમાં દર્શાવવામાં આવ્યો હતો અને તેને "સ્કીમ કબિઝાન" તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યો હતો. પરિણામી કેસ નંબર ૨/સીઓ/૧૯૯૯ શરૂઆતમાં કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા ૧૧.૦૫.૧૯૯૯ ના હુકમથી એવા આધાર પર રદ કરવામાં આવ્યો હતો કે એકત્રીકરણની કાર્યવાહી ઘણા સમય પહેલા પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી અને તેથી કોન્સોલિડેશન ઓફિસર ફંક્ટસ ઓફિસિયો બની ગયા હતા. જોકે, તે હુકમ ફાઈનાન્સિયલ કમિશનર દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમની સમક્ષ પક્ષકારો સંમત થયા હતા કે ૧૯૪૮ એક્ટની કલમ ૪૩એ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટેની અરજીના સંદર્ભમાં કોન્સોલિડેશન ઓફિસર પાસે હજુ પણ અધિકારક્ષેત્ર છે. રિમાન્ડ પછી, કોન્સોલિડેશન ઓફિસરે કેસની સુનાવણી શરૂ કરી પરંતુ સ્વર્ગસ્થ બલજીત સિંઘના કાનૂની પ્રતિનિધિઓને પક્ષકાર બનાવવાની જરૂરિયાતને કારણે તેમાં વિશેષ પડ્યો, જેમને ૦૪.૧૦.૨૦૦૪ ના રોજ નોટિસ જારી કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો. ૦૪.૧૦.૨૦૦૪ ના રોજ પસાર થયેલા હુકમમાં સુનાવણીની કોઈ આગામી તારીખ દર્શાવવામાં આવી ન હતી. આગળનો હુકમ તારીખ ૧૮.૧૦.૨૦૦૪ નોંધે છે કે સ્વર્ગસ્થ બલજીત સિંઘના સંબંધિત કાનૂની પ્રતિનિધિઓને નોટિસ બજાવવામાં આવી છે. તેમાં અરજદાર

તેજ રામની તેમના વકીલ સાથેની હાજરી પણ નોંધવામાં આવી છે. દેખીતી રીતે અપીલકર્તા અથવા તેમના વકીલ તે તારીખે અથવા ૪.૧૦.૨૦૦૪ પછી નક્કી કરવામાં આવેલી ૧૬.૧૧.૨૦૦૪ ની તારીખે હાજર ન હતા. પછીની તારીખે, એટલે કે, ૨૪.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ, કોન્સોલિડેશન ઓફિસરે માત્ર તેજ રામની હાજરી નોંધીને દાવો મંજૂર કર્યો. અપીલકર્તા અથવા તેમના વકીલની હાજરીનો ઉલ્લેખ ન હોવા છતાં, એક જગ્યાએ હુકમ નોંધે છે કે સામાવાળાના વકીલે કેસમાં વિસ્તૃત દલીલો કરી હતી અને અરજી રદ કરવા પર ભાર મૂક્યો હતો કારણ કે દાવેદારોના પિતાએ તેમના જીવનકાળ દરમિયાન દાવો કર્યો ન હતો અને કથિત રીતે આટલા મોડા તબક્કે દાવો અયોગ્ય હતો. હુકમમાં એ પણ નોંધવામાં આવ્યું છે કે મહેસૂલી રેકૉર્ડ મુજબ ઉપરોક્ત જમીન સામાવાળાઓ નંબર્સ ૩ થી ૭ ના નામે ફાળવવામાં આવી હતી કારણ કે એકત્રીકરણની કાર્યવાહી દરમિયાન સામાવાળાઓનું સંયુક્ત ખાતું અલગ થયું હતું. એ પણ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત જમીન પરનો બોજો માત્ર અપીલકર્તા રાજેન્દર સિંઘ પુત્ર હોશિયાર સિંઘ સામે હતો. હુકમ મુજબ "સ્કીમ કમિઝાન" ના આધારે તેજ રામ અને અન્ય લોકોને ૧૧ મિસ્વા વિસ્તાર ધરાવતા નવા ખસરા નંબર ૧૬૮ ની નવી ફાળવણી કરવા તરફ દોરી જતી એકત્રીકરણ સ્કીમ સાથે મહેસૂલી રેકૉર્ડની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. આવી ફાળવણીના પ્રકાશમાં હલકા પટવારીને મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં અનુરૂપ નોંધો કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

૪. સામાવાળાઓ તેજ રામ અને અન્યના દાવાને મંજૂર કરતા કોન્સોલિડેશન ઓફિસરના હુકમ સામે અપીલકર્તા અને પ્રોફોર્મા

સામાવાળાઓએ ફાઇનાન્સિયલ કમિશનર, દિલ્હીની કોર્ટમાં કેસ નંબર ૪૭/૨૦૦૫-સીએ હેઠળ રિવિઝન અરજી દાખલ કરી. અપીલકર્તાનો કેસ એવો હતો કે કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા સાંભળવાની કોઈ તક આપવામાં આવી ન હતી અને રેકૉર્ડમાં ચેડા કરીને હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે હકીકતમાં સ્વર્ગસ્થ બલજીત સિંઘના કાનૂની પ્રતિનિધિઓને નોટિસ જારી કરવાના નિર્ણય પછી સુનાવણીની કોઈ નોટિસ ક્યારેય જારી કરવામાં આવી ન હતી. અપીલકર્તા અને પ્રોફોર્મા સામાવાળાઓ પાસે કબજો હોવાની રજૂઆત તેમજ ૨૩ વર્ષના અસાધારણ વિલંબનો મુદ્દો પણ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. જોકે, માત્ર સ્કીમ કબિઝ દર્શાવતા રેકૉર્ડના આધારે ૦૩.૦૨.૨૦૦૯ ના રોજ રિવિઝન કેસ રદ કરવામાં આવ્યો હતો જેને કથિત રીતે કોઈએ ક્યારેય પડકાર્યો ન હતો.

૫. અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, ફાઇનાન્સિયલ કમિશનરના તે હુકમને પ્રથમ સિંગલ જજ સમક્ષ રીટ પિટિશન દ્વારા અને પછી એલ.પી.એ. દ્વારા ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો. કારણ કે અપીલકર્તા દરેક સ્તરે અસફળ રહ્યા હતા, તેમણે ત્રણ પ્રકારની ફરિયાદો ઉઠાવવા માટે હાલની અપીલ દાખલ કરી છે. પ્રથમ ફરિયાદ એ છે કે હકીકતમાં કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા સાંભળવાની કોઈ તક આપવામાં આવી ન હતી અને પરિણામે અપીલકર્તા પોતાનો કેસ યોગ્ય રીતે રજૂ કરી શક્યા ન હતા કે "સ્કીમ કબિઝ" ની નોંધ વિશે જાણવાનો અથવા તેને પડકારવાનો કોઈ પ્રસંગ ન હતો કારણ કે જ્યારે તેના આધારે ફાળવણી કરીને પ્રભાવિત વ્યક્તિઓને તેની ક્યારેય જાણ કરવામાં આવી ન હતી. અપીલકર્તાના મતે જમીન તેમના કબજામાં રહી હતી જે

એકત્રીકરણની કાર્યવાહીની પૂર્ણાવૃત્તિ બાદ તૈયાર કરવામાં આવેલા સુધારેલા મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં પણ દર્શાવવામાં આવી હતી. બીજી ફરિયાદ એ છે કે સ્કીમ કબિઝ તરીકે દર્શાવેલ કબજાનું સ્વરૂપ કેવું હતું તેની કોઈ તપાસ કરવામાં આવી ન હતી. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, જો કબજો કાયદા દ્વારા જાણીતી બોજાની કોઈપણ પદ્ધતિ દ્વારા ન હોય પરંતુ માત્ર અતિક્રમણ કરનાર નો હોય, તો આવા કબજાને ૧૯૪૮ એક્ટની કલમ ૪૩એ હેઠળ ફાળવણીનો આધાર બનાવી શકાય નહીં, જેવું કોન્સોલિડેશન ઓફિસરના ૨૪.૧૨.૨૦૦૪ ના હુકમ દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. છેલ્લી ફરિયાદ એ છે કે કોન્સોલિડેશન ઓફિસર તેમજ હાઈકોર્ટના અન્ય સત્તાધિકારીઓ એ મૂલ્યાંકન કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા કે કલમ ૪૩એ હેઠળનો દાવો ૨૩ વર્ષ પછી કરવામાં આવ્યો હતો અને આવા વિલંબિત દાવાને ધ્યાનમાં લેવો જોઈતો ન હતો કે મંજૂર કરવો જોઈતો ન હતો. ઉપર નોંધેલી બીજી અને ત્રીજી દલીલોના સમર્થનમાં, અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે માંગે રામ વિ. ફાઈનાન્સિયલ કમિશનર અને અન્ય (૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી ૧ ના કેસમાં આ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે.

૬. બીજી તરફ હરીફ સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલે ૧૯૪૮ એક્ટમાં પ્રદાન કર્યા મુજબ અમને એકત્રીકરણની સ્કીમની જાણકારી આપી છે અને એ વાત પર ભાર મૂક્યો છે કે કલમ ૪૩એ હેઠળ કોન્સોલિડેશન ઓફિસર સમક્ષ અરજદારોની ફરિયાદ તે કલમના વ્યાપમાં હતી અને ૨૩ વર્ષના વિલંબના આધારે કોઈ વાંધો ઉઠાવી શકાય નહીં કારણ કે એકવાર અરજદારોની તરફેણમાં સ્કીમ કબિઝની નોંધ થઈ ગયા પછી, ૧૯૪૮ એક્ટની કલમ ૨૬ માં એ જરૂરી

હતું કે કબજા દ્વારા આવા બોજાને સ્કીમ હેઠળ જમીન માલિક અથવા ભાડૂતને ફાળવવામાં આવેલ હોલિંગ અથવા ભાડાપટ્ટામાં સ્થાનાંતરિત અને જોડવામાં આવે, જેણે આ બોજો સહન કર્યો હતો. સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે સ્કીમમાં નોંધવામાં આવેલા બોજાને કારણે, સામાવાળાઓ/અરજદારોએ કબજો ચાલુ રાખ્યો હતો અને તેમની ફરિયાદ માત્ર ૧૯૪૮ એક્ટની કલમ ૨૨ હેઠળ તૈયાર કરાયેલા હક્કપત્રકના નવા રેકૉર્ડની તૈયારીમાં થયેલી ભૂલ અથવા ચૂક બાબતે હતી અને હક્કપત્રકના રેકૉર્ડની તૈયારીમાં આવી ભૂલ અથવા ચૂકથી પક્ષકારોના વાસ્તવિક હકો પર કોઈ ભૌતિક અસર થઈ શકે નહીં જે તેઓ ભોગવી રહ્યા હતા અને એકવાર સત્તાવાળાઓને ભૂલ સમજાઈ ગયા પછી, કારકુની અથવા ગાણિતિક ભૂલો સુધારવા માટે કલમ ૪૩એ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ યોગ્ય હતો અને હાઈકોર્ટે કારકુની ભૂલોના આવા સુધારામાં યોગ્ય રીતે દખલ કરી નથી. તેમણે પુનરોચ્ચાર કર્યો કે ૨૪.૧૨.૨૦૦૪ ના કોન્સોલિડેશન ઓફિસરના હુકમમાં દેખાતા શબ્દો પરથી એ વાતમાં કોઈ શંકા નથી કે હુકમ અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૨૬ પર આધારિત તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલે અમર સિંઘ, જગરામ (મૃતક) કાનૂની વારસદારો મારફતે વિ. ચાંદગી (મૃતક) કાનૂની વારસદારો મારફતે (૧૯૮૯) ૧ એસ.સી.સી ૩૦૮ ના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો.

૭. પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી અને સંબંધિત હુકમો અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી, અમે આ રજૂઆતથી સંતુષ્ટ છીએ કે

૨૪.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો અંતિમ હુકમ ૦૪.૧૦.૨૦૦૪ ના રોજ આગળની તારીખો વિના મેટર મુલતવી રાખ્યા બાદ અપીલકર્તા અને પ્રોફોર્મા સામાવાળાઓને સાંભળવાની તક અથવા નોટિસ આપ્યા વિનાનો હતો. હુકમમાં જ માત્ર તેજ રામની હાજરીનો ઉલ્લેખ છે અને અપીલકર્તા અથવા તેમના પક્ષમાંથી કોઈનો નહીં. હુકમમાં કોઈપણ પક્ષના કોઈ વકીલનું નામ નથી અને એવું અવલોકન કે 'સામાવાળાના વકીલે કેસમાં વિસ્તૃત દલીલો કરી છે' તે એક ભૂલ હોઈ શકે છે અથવા અગાઉની તારીખો પર થયેલી અનિર્ણાયક અને બિનઅસરકારક સુનાવણી પર આધારિત સામાન્ય અવલોકન હોઈ શકે છે. માત્ર આ જ કારણસર, જેના પર રિવિઝન સત્તાધિકારી અથવા હાઈકોર્ટ દ્વારા યોગ્ય રીતે વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી, આ મેટર કાયદા મુજબ નવેસરથી સુનાવણી અને પુનઃનિર્ધારણ માટે કોન્સોલિડેશન ઓફિસરને પરત મોકલવાને પાત્ર છે.

૮. જોકે, કેસના કેટલાક સંબંધિત પાસાઓ તેમજ કાનૂની મુદ્દાઓ સ્પષ્ટ કરવા યોગ્ય માનવામાં આવે છે જે રિમાન્ડ પછી યોગ્ય ન્યાયનિર્ણય માટે કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા માર્ગદર્શિકા તરીકે ધ્યાનમાં રાખવા આવશ્યક છે. ફાઈનાન્સિયલ કમિશનર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમનું અવલોકન દર્શાવે છે કે તેમનો મત એવો હતો કે "સ્કીમ કબિઝ" ની નોંધ અંતિમ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરી ચૂકી હતી કારણ કે તેને ક્યારેય પડકારવામાં આવી ન હતી. આ નોંધ કોઈ વાંધાઓ આમંત્રિત કરીને યોગ્ય રીતે પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી કે કેમ અથવા તો તેના વિકલ્પમાં શું આવી નોંધ ચાર્ટમાં આગળ કાર્યરત થઈને સંબંધિત

બોજાઓ સાથે જમીનની ફાળવણી તરફ દોરી ગઈ હતી કે કેમ, તેની તપાસ કર્યા વિના આવો નિષ્કર્ષ કાઢવો જોઈતો ન હતો. જ્યાં સુધી અમર સિંઘ (ઉપર મુજબ) ના કેસનો સંબંધ છે, તે કલમ ૪૩એ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો કેસ ન હતો અને પ્રશ્ન હેઠળની જમીનોના સંદર્ભમાં તે કેસના પ્રતિવાદીઓ ભાડૂત હતા કે કેમ તે મુદ્દો કોઈપણ વિવાદથી પર હોવાનું જણાયું હતું અને હકીકતોના સમવર્તી તારણો દ્વારા પૂર્ણ થયો હતો. તે કેસમાં, કારણ કે કલમ ૨૬ હેઠળ કોન્સોલિડેશન ઓફિસરની સત્તા અને અધિકારક્ષેત્ર પર પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, આ કોર્ટે ઠેરવ્યું હતું કે અધિકારી પાસે સ્કીમ હેઠળ નવી ફાળવવામાં આવેલી જમીનનો હિસ્સો વ્યાખ્યાયિત કરવાનું અને જમીન માલિકને તેના મૂળ હોલિડિંગના બદલામાં ફાળવવામાં આવેલ અવેજી હોલિડિંગના સંબંધિત ભાગમાં બોજો ધરાવનારને કબજો સોંપવાનું અધિકારક્ષેત્ર હતું.

૯. માંગે રામ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં આ કોર્ટને જણાયું હતું કે અપીલકર્તાએ ૫ બિસ્વા માપવાળી જમીનના ટુકડા પર એવા આધારે કબજાનો દાવો આગળ વધાર્યો હતો કે તેમના પુરોગામીએ તે જમીન પર અતિક્રમણ કર્યું હતું અને ખેતી કરી હતી. અપીલકર્તાએ પોતાનો કબજો દર્શાવતી ૧૯૮૨ ની ચાદી પર આધાર રાખ્યો હતો. એકત્રીકરણની કામગીરી ૧૯૮૨ ના વર્ષમાં પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી અને બંધ કરવામાં આવી હતી જ્યારે કબજો મેળવવા માટેની અરજી અપીલકર્તા દ્વારા ૧૧ વર્ષ પછી ૧૯૯૩ માં દાખલ કરવામાં આવી હતી. આવા સંજોગોમાં આ કોર્ટે ઠેરવ્યું હતું કે માત્ર એક અતિક્રમણ કરનાર ને ૧૯૪૮ એક્ટ હેઠળ કલ્પના મુજબ બોજો ધરાવનાર તરીકે ગણી શકાય નહીં. કોર્ટે વધુમાં ઠેરવ્યું

કે રાહત માટે સત્તાવાળાઓનો સંપર્ક કરવામાં ૧૧ વર્ષના લાંબા વિલંબ અને બેદરકારી ના કારણે અપીલકર્તા નિષ્ફળ જશે.

૧૦. રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી અમને હરીફ સામાવાળાઓ દ્વારા દાવો કરવામાં આવેલ કબજાના સ્વરૂપ પર પ્રકાશ પાડતું કંઈ મળ્યું નથી, જે માંગે રામ (ઉપર મુજબ) ના કેસના ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવતા એક પ્રસ્તાવ માટે સંબંધિત છે. અસંખ્ય પ્લીડિંગ્સમાં અપીલકર્તાએ દાવો કર્યો છે કે તેઓ તેમની તરફેણમાં ફાળવણી ભોગવવાનું ચાલુ રાખે છે અને સંબંધિત ખસરાની ૧૧ બિસ્વા જમીન પર કબજો તેમની પાસે રહ્યો છે. જોકે, દલીલો દરમિયાન હરીફ સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલે વળતો દાવો કર્યો છે કે કબજો હરીફ સામાવાળાઓ પાસે રહ્યો છે અને તેથી ૨૩ વર્ષનો વિલંબ મહત્વનો હોઈ શકે નહીં. અમે અપેક્ષા રાખીએ છીએ કે કોન્સોલિડેશન ઓફિસર નવેસરથી મેટરનો નિર્ણય કરતી વખતે આ બાબતોને ધ્યાનમાં રાખશે. કોન્સોલિડેશન ઓફિસર સમક્ષ હરીફ સામાવાળાઓ વતી કરવામાં આવેલી પ્રાર્થના પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે તેઓએ ૧૯૪૮ એક્ટની કલમ ૨૨ હેઠળ કોન્સોલિડેશન ઓફિસરના કહેવા પર તૈયાર કરાયેલ હક્કપત્રકના નવા રેકૉર્ડમાં માત્ર સુધારા માટે પ્રાર્થના કરી ન હતી, બલ્કે તેઓએ ફાળવણી અથવા વહેંચણી માટે પ્રાર્થના કરી હતી જે રાહત કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી જેમણે આવી ફાળવણીના પરિણામરૂપે હક્કપત્રકના રેકૉર્ડમાં સુધારો કરવાનો હુકમ કર્યો હતો. જો કે, ૨૪.૧૨.૨૦૦૪ ના તેમના હુકમ મારફતે કોન્સોલિડેશન ઓફિસર દ્વારા કરવામાં આવેલી ફાળવણી અથવા વહેંચણી વિના પણ, જો અરજદારો/હરીફ સામાવાળાઓ પ્રશ્ન

હેઠળની જમીન પર કબજો ચાલુ રાખી શક્યા હોય અને શું હકીકતમાં તેઓ આપો કબજો ભોગવતા રહ્યા હતા કે કેમ, તે અંગે તપાસ કરવાની જરૂર છે કારણ કે તે ઓછામાં ઓછું ૨૩ વર્ષના વિલંબની અસર પર એક મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ પાડશે. અંતે, કોન્સોલિડેશન ઓફિસરે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જો કે તેમની પાસે ૧૯૪૮ એક્ટની કલમ ૪૩એ હેઠળના દાવાને જોવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે, પરંતુ આવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ માત્ર કારકુની અથવા ગાણિતિક પ્રકારની ભૂલો સુધારવા માટે જ કરી શકાય છે. અપીલકર્તાએ કલમ ૪૩એ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રને સ્વીકાર્યું હોવાને કારણે રિમાન્ડનો હુકમ થયો, માત્ર તે હકીકત કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત કર્યાથી વિશેષ આવા અધિકારક્ષેત્રને વિસ્તૃત કરવાની અસર ધરાવશે નહીં.

૧૧. વાસ્તવિક વિવાદ નક્કી કરવામાં વધુ બિનજરૂરી સમય વેડફાય નહીં તેની ખાતરી કરવા માટે કેસની હકીકતોમાં ઉપરોક્ત સ્પષ્ટતાઓ સંબંધિત છે. આથી હાઈકોર્ટના વાદગ્રસ્ત હુકમો અને કોન્સોલિડેશન સત્તાવાળાઓ દ્વારા ૨૪.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ અથવા તે પછી પસાર કરાયેલા હુકમોને રદ કરતી વખતે, અમે કાનૂની સિદ્ધાંતો અને આ હુકમમાં અગાઉ નોંધાયેલા અન્ય સંબંધિત અવલોકનોને માર્ગદર્શિકા તરીકે ધ્યાનમાં રાખીને, કાયદા મુજબ પક્ષકારોની ફરી સુનાવણી કરવા અને છ મહિનાની અંદર નવેસરથી નિર્ધારણ કરવા માટે મેટર કોન્સોલિડેશન ઓફિસરને રિમાન્ડ કરીએ છીએ. એ પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે અમે કોઈ પણ પક્ષના કેસના ગુણદોષ પર કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો નથી.

૧૨. અપીલ ઉપરોક્ત હદ સુધી મંજૂર કરવામાં આવે છે પરંતુ ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી.

નિધિ જૈન

અપીલ અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવી

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.